

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему:

**«РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ
ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-21м
спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Цогли Христини Вікторівни
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд. філол. наук, доц. Курило О.Й.
(прізвище та ініціали)

Рецензент д. пед. наук, проф. Розлуцька Г.М.
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	8
1.1. Поняття, фактори і механізми соціалізації	8
1.2. Соціалізація дітей в умовах закладів дошкільної освіти	29
1.3. Соціалізація дітей дошкільного віку в сім'ї	37
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ	45
2.1. Соціальні уміння і навички у структурі дошкільної соціальної зрілості	45
2.2. Модель розвитку соціальних умінь і навичок дітей передшкільного віку	57
2.3. Результати експериментальної роботи	62
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

У сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою є соціалізація особистості як результат її соціального розвитку та виховання, досягнення оптимальної форми соціальної активності та компетентності, що дає змогу дитині бути активним перетворювачем власного життя та довкілля, мати право свободи вибору і ставати суб'єктом власної життєдіяльності. У зв'язку з цим закладу дошкільної освіти відводиться особлива роль – спільно з сім'єю стати провідною соціальною інституцією соціалізації, яка забезпечує запровадження соціально-педагогічного супроводу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, спрямовує на розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному довкіллі.

Першорядного значення вищесказане набуває, коли йдеться про соціалізацію особистості у дошкільному дитинстві, дослідження якого посідає особливе місце у педагогічній і психологічній науці, трактуючись науковцями як «період первинного фактичного становлення особистості» (О. Леонтьєв), коли конструюється образ соціального світу, розвивається соціальна активність як чинник світопізнання, закладається базис особистісної культури, усвідомлення себе як індивідуальності, формується ставлення до інших людей і до світу в цілому.

Проблема змісту дошкільної, передшкільної та початкової ланок освіти стала предметом наукового пошуку багатьох учених у таких напрямках: впровадження передшкільної освіти в сучасному суспільстві, як особливої ланки в системі дошкільної освіти (А. Богуш, О. Зима, С. Сажник, Т. Степанова); психологічна готовність дітей до школи та оволодіння навчальною діяльністю (Є. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кравцов, Є. Кравцова, О. Леонтьєв, О. Любчик, Т. Маркова, Н. Менчинська та ін.); розумовий розвиток дітей та підготовка їх до школи (Т. Бабаєва, А. Богуш, З. Борисова, Ф. Блехер, Є. Водовозова, Г. Лаврентьєва, В. Логінова, З. Михайлова, М. Морозова, Г.

Петроченко, О. Проскура, Є. Тихеєва, О. Усова, Є.Фльорина, О. Фунтікова, В. Ядешко та ін.).

Проблеми соціалізації особистості розглядалися з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних позицій. Серед учених, які суттєво вплинули на дослідження проблеми соціалізації, слід назвати Г. Гіддінгса, Е. Дюркгейма, Е. Еріксона, Ч. Кулі, Дж. Міда, Т. Парсонса, Г. Тарда, З. Фрейда та ін. Загальній соціалізаційній проблематиці присвятили свої роботи Г. Андрєєва, Б. Вульфова, М. Євтух, В. Зеньковський, М. Лукашевич, Р. Овчарова, С. Русова, В. Семенов, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та ін.

Теоретичним підґрунтям вивчення феномену дитинства стало дослідження культурно-історичних процесів, місця в них дитинства, дитячої субкультури, етапів становлення дитини як члена соціуму (Л. Виготський, Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, М. Лісіна). Інші напрями досліджень розкривають історію дитинства, традиції виховання та світ дитинства в історичному аспекті (В. Абраменкова, Ф. Арієс, Е. Еріксон, В. Кудрявцев, М. Осоріна та ін.) та в соціально-психологічному аспекті - Г. Беленька, І. Кон, О. Кононко, В. Кудрявцев, Т. Кочубей, М. Мід, Т. Піроженко, Т. Поніманська, В. Сухомлинський, Д. Фельдштейн.

Підґрунтя соціальної зрілості дитини передшкільного віку складають соціальні уміння і навички, динаміка і результативність розвитку яких виявляються в її ціннісному ставленні до просоціальної дійсності, що вмотивована особистісним смислом й характеризує дитину шести років як носія соціального досвіду та активного суб'єкта соціальної дії. Відповідно, організація сучасної передшкільної освіти повинна враховувати важливість та актуальність ефективної соціалізації дітей даного вікового періоду, спрямовувати реалізацію принципу неперервності освіти шляхом забезпечення цілісності процесу розвитку навчання і виховання старших дошкільників та молодших школярів, розвиток у них соціальних умінь та

навичок, надання дітям однакових можливостей розвитку в період їхньої підготовки до навчання у школі.

Актуальність проблеми зумовила вибір **теми дослідження** «Розвиток соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку».

Мета магістерської роботи - дослідити процес розвитку соціальних умінь і навичок дітей у старшій групі ЗДО.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати психолого-педагогічну літературу з питань соціалізації дітей дошкільного віку.
2. Розробити критерії та показники визначення рівня розвитку соціальних умінь і навичок старших дошкільників.
3. Перевірити ефективність моделі розвитку соціальних умінь і навичок дітей передшкільного віку.

Об'єкт дослідження - соціальна компетентність дошкільника.

Предмет дослідження - процес розвитку соціальних умінь і навичок дітей передшкільного віку.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, пряме й опосередковане спостереження, анкетування, бесіди, діагностування; педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження: ЗДО № 2 «Сонечко», м. Іршава.

Практична значущість дослідження полягає у визначенні критеріїв та показників розвитку соціальних умінь і навичок старших дошкільників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи оприлюднено на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів», МДУ 16-17 травня 2019 р. **Публікація.** Розвиток соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено теоретичне узагальнення проблеми соціалізації особистості, що полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні процесу розвитку соціальних умінь і навичок у дітей в передшкільному віці та методичних засад його забезпечення у закладі дошкільної освіти.

1. Аналіз наукових джерел довів, що виокремлення теорії соціалізації як самостійної галузі дослідження відбулося у середині ХХ ст. і було підготовлене науковими доробками філософів, соціологів, психологів, культурологів. Уведення поняття «соціалізація» до категорійного апарату різних наукових дисциплін зумовило трансформацію її змісту, а розмаїття методологічних, ідеологічних, політичних підходів призвели до внутрішньої системності категорії, виокремлення різноманітних аспектів її сутнісних характеристик. Вивчення соціалізації як міждисциплінарної категорії зумовлене глибиною її об'єктивного змісту і багатством структурно-функціональних взаємозв'язків у суспільному житті.

Соціальне становлення особистості передбачає взаємозв'язок соціалізації, індивідуалізації та виховання як діалектичне поєднання факторів розвитку соціальних умінь і навичок особистості в освітньому просторі. Соціально-педагогічний підхід до розвитку соціальних умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку суттєво розширює її межі змістовим та технологічним аспектами, наповнюючи такою важливою складовою, як конструювання образу соціального світу, що дає змогу зрозуміти механізми розгортання цього процесу на етапі дошкільного дитинства.

У ході дослідження визначено, що соціалізація особистості в дошкільному дитинстві є процесом становлення дитячої особистості у її взаємодії із соціальним світом на основі порівневого входження дитини у систему соціальних зв'язків, активного освоєння соціокультурного досвіду через її суб'єктивне пізнання суспільного довкілля та конструювання образу соціального світу. Соціальний простір дитинства є простором соціального світу, що обумовлює процес соціалізації особистості дитини і має такі

складові: суспільне довкілля, до якого відносимо світ дорослих та світ дітей; культурологічну домінуючу змісту дошкільної освіти; цілісну картину світу, що відображена у дитячій субкультурі. Специфіка соціалізації особистості у дошкільному дитинстві полягає у неперервній зміні простору її «соціального дозрівання», у забезпеченні розширення ступеня свободи при її введенні в суспільне довкілля, у розвитку її суб'єктивної активності та формуванні соціальної компетентності, у соціально-емоційному освоєнні суспільного довкілля й орієнтується на збагачення життя дітей у соціокультурному просторі.

Виявлено, що необхідність педагогічно виваженої соціалізації особистості у дошкільному дитинстві визначається: його усвідомленням як самоцінного, самобутнього і неповторного періоду життя особистості та потребою у підвищеній увазі суспільства до дитинства взагалі і до кожної дитини, зокрема; цілісним уявленням про дитину як про об'єкт і суб'єкт соціалізації; новою соціокультурною ситуацією і суспільними вимогами до особистості, яка функціонуватиме у системі постійної змінюваності соціального життя; кризовим станом багатьох соціальних інституцій, що відповідають за соціалізацію, виховання і розвиток підростаючого покоління.

2. Теоретично обґрунтовано, що провідним засобом розвитку соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку науковці вважають ігрову діяльність, зокрема, сюжетно-рольові ігри. Сюжетно-рольові ігри вводять дитину у коло реальних життєвих явищ та стосунків між людьми, вправляють у дотриманні правил і норм поведінки. Цілеспрямований і усвідомлений характер ігор дає їй змогу добирати потрібні засоби, іграшки, товаришів по грі, здійснювати ігровий задум, вступати в різноманітні стосунки з гравцями.

Соціалізація особистості в дошкільному дитинстві є різновидом соціалізаційного процесу, пріоритетним напрямом дошкільної освіти, важливим системним, педагогічно виваженим утворенням, в якому було виділено критерії соціалізації з відповідними показниками, з поміж них:

критерій соціальної адаптованості з показниками – ставлення дитини до нових соціальних умов, особливості емоційного стану дитини, домінування настанов на взаємодію з дітьми; критерій соціальної активності з показниками – наявні прояви ініціативності, активності та самостійності; критерій соціальної компетентності з показниками соціальний інтелект, ціннісні орієнтації дітей та їхні духовні потреби, сформованість соціальних норм поведінки. Означені критерії є взаємопов'язаними, взаємозумовленими складовими процесу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві. За результатами констатувального етапу експерименту встановлено такі рівні розвитку соціальних умінь і навичок у передшкільному віці: низький, середній, високий. Кількісні дані констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень розвитку соціальних умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку в контрольній та експериментальній групах. Результати дослідження цілком підтвердили правильність наших припущень про те, що процес соціального становлення особистості на етапі дошкільного дитинства потребує проектування соціально-педагогічного супроводу процесу розвитку соціальних умінь і навичок дітей дошкільного віку, що дозволяє розв'язати наявні завдання, проблеми у процесі соціалізації та сприяти засвоєнню дитиною позиції суб'єкта соціалізації та власної життєтворчості.

Педагогічне проектування соціально-педагогічного супроводу розвитку соціальних умінь і навичок дитини-дошкільника – це попереднє конструювання програми взаємодіючих суб'єктів супроводу, що відображає її логічну послідовність і адекватне відтворення у реальній освітній практиці через забезпечення організованої взаємодії у системі «дитина – соціум», «дитина – дорослий» і «дитина – дитина».

3. Педагогічними умовами ефективного перебігу процесу розвитку соціальних умінь і навичок дітей передшкільного віку у ЗДО визначено: реалізація варіативної програми поступового введення дітей у нові соціальні умови життєдіяльності, яка будується на оцінці психічного розвитку та

соціально-особистісних характеристик кожної дитини; запровадження соціально-педагогічного супроводу процесу розвитку соціальних умінь і навичок дітей за допомогою відповідного програмно-методичного забезпечення; відкритість ЗДО як соціально-педагогічної системи, що покликана активно залучати дитячу спільноту та педагогічний колектив до соціокультурних зв'язків із соціумом і сприяти розвитку соціальних умінь і навичок дітей.

Важливою складовою нашої експериментальної роботи стала модель розвитку соціальних умінь і навичок дітей передшкільного віку, в якій представлені концептуальні засади до вирішення проблеми розвитку соціальних умінь і навичок дітей старшого дошкільного віку. Кожен компонент моделі розкриває особливості даного процесу і соціалізації вцілому.

Ефективність проведеної дослідницько-експериментальної роботи із розвитку соціальних умінь і навичок дітей передшкільного віку виявилася у процесі контрольного експерименту. Порівняльний аналіз рівнів розвитку соціальних умінь і навичок дітей експериментальної і контрольної груп засвідчив позитивний вплив запропонованої моделі розвитку соціальних умінь і навичок дітей експериментальної групи, який виявився у значному поліпшенні рівнів розвитку соціальних умінь і навичок. Кількісні показники рівня розвитку соціальних умінь і навичок вихованців експериментальної групи на формувальному етапі дослідження значно перевищують показники контрольної групи та відповідні показники, здобуті під час констатувального етапу дослідження. Що свідчить про ефективність розроблених нами педагогічних умов та моделі розвитку соціальних умінь і навичок випускників ЗДО.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>